

УДК 342.33

doi.org/10.30970/jcl.3.2019.2

Збігнєв Вітковський

Доктор габілітований, професор
Кафедра конституційного права
Факультет права і адміністрації

Університет Миколая Коперника у Торуні, Польща
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3220-2697>

Івона Врублевська

Доктор, професор
Кафедра конституційного права
Факультет права і адміністрації

Університет Миколая Коперника у Торуні, Польща
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9422-0992>

ПРИНЦИП ПОДІЛУ ВЛАДИ: АРХАЇЧНА І НЕБЕЗПЕЧНА «ПАМ'ЯТКА
ДОКТРИНИ» ЧИ МІЦНИЙ «НАРІЖНИЙ КАМІНЬ» І ГАРАНТІЯ
ДІАЛОГУ МІЖ ГІЛКАМИ ВЛАДИ У СПРАВЖНІЙ ДЕМОКРАТІЇ¹

THE PRINCIPLE OF SEPARATION OF POWERS: AN ARCHAIC AND
DANGEROUS "DOCTRINE MEMORIAL" OR A SOLID
"CORNERSTONE" AND THE GUARANTEE OF THE DIALOGUE
BETWEEN BRANCHES OF GOVERNMENT IN TRUE DEMOCRACY

Zbigniew Witkowski | Iwona Wroblewska

Doctor of Habilitation, Professor, Department of Constitutional Law, Faculty of Law and Administration Nicholas Copernicus University in Torun | Doctor, Professor, Department of Constitutional Law, Faculty of Law and Administration, Nicholas Copernicus University in Torun

¹ Стаття є зміненою, актуалізованою та доповненою версією праці авторів "Princip podilu vladi ak element sine qua non súčasného acquis constitutionnel i jego відображенâ teperišn'omu pol'skomu konstitucionalizmi opublikowanâ w Nauk. Vis. Ćernivec'kogo Univ. Pravozn. Vip. 641. 2012. s. 40-52". В редакції назви використані поняття, наведені у статті [Jamroz L. Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny. Red. Balicki R., Jabłoński M. Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 215. przyp. 14, s. 216].

Abstract | The article presents the fundamental importance of the principle of separation of powers for the formation of democracy and constitutionalism in the Republic of Poland, as well as the transformations, which its interpretation and the manner of regulation in the provisions of subsequent basic laws were subject to. To this end, the most representative statements present in the Polish constitutional literature have been presented in the first place. The interpretation of the principle of separation of powers established by the ruling circles of government is radically different from the widely accepted one. In particular, the principle is presented in the populist rhetoric of contraposition of the Parliament which is the institution that represents the will of the people to the courts as the bodies which are undemocratic and not controlled by anyone.

Besides, the rich jurisprudence of the Polish Constitutional Tribunal has been reviewed; it has been strongly emphasized that within the framework of the rule in question, the separation and independence of courts are extremely important, although it does not mean the elimination of mechanisms providing the necessary balance between the authorities.

At the end of the article threats resulting from the systematic withdrawal since 2015, i.e. since the takeover of power by the populist right-wing and conservative government, from the achievements developed in Polish constitutionalism with regard to the systemic principles defining the Polish system after 1989, such as the rule of law or the separation of powers itself, were identified.

Keywords: separation of powers, independence of the court, democracy.

Анотація | У статті представлено основоположне значення принципу поділу влади для формування демократії та конституціоналізму в Республіці Польща, а також трансформації, яким воно піддалося внаслідок тлумачення та застосовуваних прийомів регулювання через положення прийнятого базового законодавства. З цією метою, передусім, були представлені найбільш репрезентативні твердження з польської конституційно-правової літератури. Інтерпретація принципу поділу влади, здійснена правлячими колами, радикально відрізняється від загальноприйнятої. Зокрема, принцип представляється в популістській риторичній протиставленні Парламенту, тобто інституції, що представляє волю народу, судам, як органам недемократичним і неконтрольованим ніким.

Далі переглянуто багату юриспруденцію польського Конституційного Трибуналу. Так, у ній наголошено, що саме в рамках розглядуваного питання надзвичайно важливою є відокремленість та незалежність судів, хоча це зовсім не заперечує необхідності існування балансу в системі поділу влади.

Завершення статті присвячене дослідженню тих загроз поділу влади, які стали результатом систематичного відхилення від нього, починаючи з 2015 року, тобто з моменту здобуття влади популістськими правими та консервативними урядами. Такі відхилення стосуються здобутих у польському конституціоналізмі досягнень у сфері системних принципів, що визначили польську систему після 1989 р., таких як верховенство права та поділ влади. Зокрема, демократія в сучасних політичних реаліях Республіки Польща, всупереч доктрині і юриспруденції Конституційного Трибуналу, сприймається як влада більшості, не обмежена правом, а влада, в типовий для популістів спосіб, посиляється на волю народу, виражену на виборах, що має виправдовувати реалізацію всіх політичних намірів.

Ключові слова: поділ влади, незалежність суду, демократія.

Безперечно, мають рацію автори, котрі стверджують, що неможливо знайти інший принцип організації і здійснення державної влади, який на такому ж рівні, як принцип поділу влади, відіграв би важливу роль в механізмі демократії, і водночас принцип, який би так різнобічно

трактувався політиками і доктриною конституційного права², і це не лише в минулому³, але й сьогодні⁴. В своїй історії та історії польського конституціоналізму принцип поділу влади пройшов фундаментальну і важливу еволюцію. Принцип був відомий ще з визначного Урядового Закону від 3 травня 1791 р., який, зазвичай, називають Конституцією 3 Травня. На вказаний принцип посилався також Закон від 17 березня 1921 р. Конституція Республіки Польща. Згодом принцип був відкинтий Конституційним законом від 23 квітня 1935 р., відомим як Квітнева Конституція. Формально принцип визнавався так званою Малою Конституцією від 19 лютого 1947 р., яка була конституційним законом. Потім принцип був відкинтий Конституцією Польської Народної Республіки від 22 липня 1952 р. Справді «реабілітованим» принцип став ще під час набуття чинності Конституції від 1952 р., однак не її знаменитою оновленою версією від 7 квітня 1989 р., а її версією зі змінами від 28 грудня 1989 р.⁵ Згодом на принцип посилався Конституційний закон від 17 жовтня 1992 р., названий Малою конституцією, і врешті принцип формально прийняла діюча сьогодні конституція, хоч і не повністю дотримана чинною владою, а саме Конституція Польщі від 2 квітня 1997 р. у статті 10.

Первинно мета принципу поділу влади полягала у протидії прагненням правителів та абсолютистських режимів, через побудову нового способу організації політичної влади держави, з часом принцип почав розглядатися як гарантія дотримання прав суспільства і окремих його членів, що і залишилось пріоритетним в цьому принципі й до нині. Окрім цього, принцип поділу влади також забезпечує інші принципи та цінності, такі як принцип суверенності народу в діях держави як політичної організації і зміцнення проявів політичного плюралізму у демократії⁶. Принцип, про який йдеться, отримав статус пріоритетного принципу в ліберальних поглядах, отримавши формальне визнання і прийняття вже у XVIII столітті, і значною мірою, незважаючи на радикальні зміни його моделі, це визнання зберігається і до наших днів⁷.

В основі впровадження принципу поділу влади в правові механізми переважно були «побожування за наслідки концентрації занадто великого обсягу владних повноважень в одних руках»⁸, а також забезпечення прав та свобод громадян, оскільки влада, навіть самого суспільства-народу, чи законодавча «не могла сягати далі, ніж передбачає загальне благо» (параграф 135)⁹. Вважалося, що навіть якщо, з прагматичної точки зору, поділ влади ускладнює ефективне функціонування

² Wiszowaty M., *Hasło „podział władzy”*. Leksykon prawa konstytucyjnego. 100 podstawowych pojęć. red. Szmyt A., Wyd. Beck C.H. Warszawa 2010. s. 355.

³ Jamroz L. *Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądowictwo-Samorząd Terytorialny*. Red. Balicki R., Jabłoński M. Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 215. przyp. 14, s. 212.

⁴ В доктрині конституційного права трапляється погляд, згідно з яким перебільшенням є зарахування принципу поділу влади до «стовпів конструкції демократичної правової держави». Так, наприклад: [Pułło A. *Podział władzy we współczesnej dyskusji konstytucyjnej w Polsce. Zagadnienia współczesnego prawa konstytucyjnego*, red. Pułło A. Gdańsk 1993. s. 45.]

На щастя, цей погляд є поодиноким: [Jamróz L., вказана праця, s. 215; Garlicki L. *Komentarz do art. 10 Konstytucji. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 5. red. L. Garlicki, Warszawa 2007. s. 3]. В гроні радикальних політологів з'явилася точка зору, що дискредитує зазначений принцип, представлена проф. Й. Бартизела, на думку котрого, поділ влади не має нічого спільного з демократією. URL: <https://www.tvp.info/33219163/prof.-jacek-bartyzel-trojpodzial-wladzy-nie-ma-nic-wspolnego-z-demokracja> (dostęp: 26.01.2020).

⁵ Тут погоджуємось із проф. Winczorek P.: [Winczorek P. *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* Wyd. II – rozszerzone. Liber. Warszawa 2008. s. 36], а не Маґайну Р. М., який вказує на новелу від 7 квітня 1989 р., хоча він влучно застосував поняття «реабілітація принципу» - див. його класифікацію державних органів у світлі поправок до Конституції Народної Республіки Польща 1989 р.: [Małajny R. M. „Studia Nauk Politycznych” 1989/3. s. 35].

⁶ Jamroz L. *Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądowictwo-Samorząd Terytorialny*. Red. Balicki R., Jabłoński M. Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 215. przyp. 14 oraz s. 212.

⁷ Jamroz L. *Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądowictwo-Samorząd Terytorialny*. Red. Balicki R., Jabłoński M. Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 215. przyp. 14 oraz s. 211 i 217.

⁸ Piotrowski R. *Zasada podziału władz w Konstytucji RP. Przegląd Sejmowy*. 2007/4. s.113.

⁹ Locke J. *Dwa traktaty o rządzie z 1690 r. w tłumaczeniu Z. Raua*. Warszawa 1992.

державних інститутів, він буде цікавим державникам, оскільки не має жодних переваг відкидання можливості ризику державного деспотизму і єдиновладдя¹⁰.

З вищезазначеного видно, що від 1989 р., тобто від конституційного перевороту, після підписання у Польщі Угод «Круглого Столу», принцип поділу влади не одразу був виражений в конституційній нормі.

У конституційно-правовій літературі відомі погляди, що навіть такий важливий принцип поділу влади не має бути безпосередньо виражений в конституції. Вважається, що його матеріалізація може відбутися через структуру конституції або через так званий інституційний контекст принципів державного ладу¹¹. Дійсно, основою нової конституційної аксіології після 1989 р. став принцип демократичної держави (далі – ПДД), а точніше, своєрідне поєднання різноманітних важливих цінностей, притаманних цій концепції. На думку польського Конституційного Суду, однією зі складових цінностей принципу ПДД є принцип стримування і протидії владі¹². На певному етапі розвитку державного ладу Польщі після 1989 р. з принципу ПДД КС екстраполював зазначений принцип поділу влади. При нагоді, зрештою, за власною логікою, з цих декількох слів, а саме «демократична правова держава» вивів десяток інших принципів державного ладу¹³.

Польський законодавець остаточно в квітні 1997 р. підтвердив, що оскільки принцип поділу влади є одним з ключових принципів, які характеризують державний лад нової держави, позаяк ця ідея – фундамент сучасного конституціоналізму демократичних держав, універсальна основа конституційної демократії, що належить до головного канону правил так званої доброї держави¹⁴, тому принцип обов'язково має бути *explicite* виражений в конституційних нормах. Іншими словами, принаймні найбільш фундаментальні конструктивні частини принципу мають бути виражені в положеннях основного закону держави¹⁵. Передумовою такого становища було прагнення імунізувати (захистити) поділ влади від втручання зі сторони законодавця через політичні причини¹⁶. Між іншим, оскільки польський законодавець мав намір у новій конституції дотримуватись принципу ПДД, не мав іншого виходу як послідовно записати обґрунтовані рішеннями КС твердження щодо іманентного зв'язку принципу ПДД з принципом поділу влади¹⁷.

Суть поділу влади полягає у виокремленні трьох фундаментальних функцій держави і передачі їх у руки окремих та незалежних органів. Справедливо зазначається, що «важко знайти приклад держави, в державному ладі якої використовується чиста форма поділу влади»¹⁸. З цим висловлюванням кореспондує інше слушне спостереження, що сьогодні «практично неможливо, щоб поділ влади набув абсолютного характеру, а всі завдання і компетенції були чітко поділені між конкретними органами держави, відповідно до характеру функції та приналежності до конкретної влади»¹⁹. З огляду на це, власне лише поділ влади, як організаційної і класифікаційної дії, виявляється недостатньо. Він тягне за собою постійний ризик, що якась з гілок влади в природній спосіб

¹⁰ Winczorek P. Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Wyd. II – rozszerzone. Liber. Warszawa 2008. s. 36.

¹¹ Цей погляд колись пропагувався в літературі: [Banaszak B. Porównawcze prawo konstytucyjne państwa demokratycznych. Kraków 2004. s. 391; Pułko A. Ustroje państw współczesnych. Warszawa 2006. s. 111].

¹² Safjan M. Wyzwania dla państwa prawa. Oficyna a Wolters Kluwer business. Warszawa 2007. s. 52.

¹³ Witkowski Z. Witkowski Z. red., Prawo konstytucyjne, Wyd. TNOiK, Toruń 2011. s. 94 i n.

¹⁴ З цього питання див.: Winczorek P. Dobre państwo: kryteria i wskaźniki (spojrzenie prawnika). Winczorek P. Polska pod rządami Konstytucji z 1997 r. Warszawa 2006. s. 75.

¹⁵ Witkowski Z., Witkowski Z. red., op. cit., s. 99; Також див.: Opaliński B. Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów. Na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Lex a Wolters Kluwer business. Warszawa 2012. s. 64.

¹⁶ Łętowska E., Łętowski J. Co wynika dla sądów z konstytucyjnej zasady podziału władz. Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania. Księga pamiątkowa ku czci prof. Janiny Zakrzewskiej. Wyd. Trybunału Konstytucyjnego. Warszawa 1996. s. 384.

¹⁷ Переконання в існуванні такого очевидного зв'язку впливає з обґрунтування рішення Конституційного Трибуналу в справі K 11/93.

¹⁸ Wiszowaty M. Hasło „podział władzy”. Leksykon prawa konstytucyjnego. 100 podstawowych pojęć. red. Szmyt A., Wyd. Beck C.H. Warszawa 2010. s. 364.

¹⁹ Opaliński B. Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów. Na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Lex a Wolters Kluwer business. Warszawa 2012. s. 66.

намагатиметься взяти верховенство над іншими, що саме собою є небезпечним з огляду на можливість ламання принципу поділу влади. Отож, як не парадоксально, але для забезпечення реальної незалежності зазначених гілок влади поділ влади має бути підкріплений механізмами, які протидіятимуть порушенню, певною мірою сприятимуть поділу чи сепарації. Таким механізмом має бути механізм стримування і противаг, тобто впровадження до механізмів організації всіх гілок влади, певної групи засобів врівноваження, іншими словами «галъм організації і здійснення державної влади». Тут варто звернути увагу, що органи, які належать до конкретних гілок влади, можуть взаємодіяти лише певною мірою чи в певному обсязі. Якому? В такому, що не призведе до порушення сутності компетенції кожної з гілок влади²⁰. Варто зауважити, що поділ влад – це не лише технічне блокування влади, яка перевищує допустимий обсяг компетенції. Б. Банашак слушно зауважив в доктрині, що в принципі йдеться про взаємне стримування гілок влади, а також про контроль внаслідок сприяння належному розподілу компетенції між гілками влади. Важливим спостереженням і водночас інтерпретаційною директивою є позиція Конституційного Суду, який зазначив, що наслідком так званого вертикального (саме його стосується ст. 10 Конституції від 1997 р.) поділу влад є те, що: «влада законодавча, виконавча і судова мають бути відокремлені, між ними має бути рівновага, і вони мають співпрацювати»²¹. Повноваження законодавчої та виконавчої влади переплітаються, що ж стосується судової влади, то тут поділ влади варто розуміти як чітку сепарацію, позаяк з сутності системи правосуддя випливає, що судову владу здійснюють лише суди, а інші гілки влади в цьому процесі не лише не беруть участі, але й в жодному разі не можуть втручатися в діяльність судів.

Далі проаналізуємо проблему обсягу впливу принципу поділу влади. У літературі чітко виокремлені дві тези. Перша сформульована П. Вінчорка, відповідно до якої «оскільки Польща є членом Європейського Союзу, якому відделегувала компетенцію своїх державних органів в деяких справах (ст. 90 ч. 1 Конституції), можна вважати, що принцип поділу влади поширюється на рівень наднаціональний»²², другу тезу сформулював Конституційний Суд, вказуючи на факт, що «принцип стримування і противаг є принципом внутрішнього устрою Польщі. З цього приводу немає безпосереднього стосунку до відносин між владами (органами) Спільноти та Європейського Союзу»²³. Видається, що в цьому спорі має рацію Б. Банашак, який слушно звернув увагу на те, що зміна системи поділу влади має реальне місце під впливом як прогресуючих інтеграційних процесів в регіоні, так і розвитку наднаціональних інститутів²⁴. Проф. Банашак слушно зауважив також і те, що «компетенція цих інститутів часто входить в сферу традиційних повноважень внутрішньо-державних органів, що стає причиною реалізації частини влади наднаціональними органами. Це призводить до посилення контролю над внутрішніми органами держави через незалежні від них наднаціональні органи»²⁵, а свого часу ухвалений в ЄС так званий Фіскальний Пакт є належним

²⁰ Banaszak B. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Wyd. C.H. Beck. Warszawa 2000. s. 83.

Opaliński B. Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów. Na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Lex a Wolters Kluwer business. Warszawa 2012. s. 67.

²¹ Wyrok TK z 9.11.1993 r., sygn. K 11/93. URL: <https://prawo.money.pl/orzecznictwo/trybunal-konstytucyjny/orzeczenie;z;dnia;1993-11-09,k,11,93,182,orzeczenie.html>

Також див.: Witkowski Z. Dyrektywa „współdziałania władz” jako element organizujący życie wspólnoty państwowej w świetle Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. Instytucje prawa konstytucyjnego w dobie integracji europejskiej. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Marii Kruk-Jarosz pod red. Wawrzyniaka J. i Laskowskiej M. Wyd. Sejmowe. Warszawa 2009. s. 139-145. zwłaszcza s. 141.

²² Winczorek P. Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Wyd. II – rozszerzone. Liber. Warszawa 2008. s. 38.

²³ Wyrok TK K.18/04 z dnia 11.05.2005 r. OTK-A 2005, Nr 5, poz. 49. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050860744>

²⁴ Jamroz L. Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny. Red. Balicki R., Jabłoński M. Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 215. przyp. 14, s. 216-218.

²⁵ Banaszak B. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Wyd. C.H. Beck. Warszawa 2000. s. 83; Opaliński B. Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów. Na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Lex a Wolters Kluwer business. Warszawa 2012. s. 85.

прикладом цього. Підсумовуючи цю частину статті, варто наголосити ще раз, що сучасні конституції є свого роду суспільним договором, який передбачає, як і за часів авторів принципу поділу влади, схвалення (апробацію) суспільства-народу на управління від його імені і на його користь. Однак це правління повинне бути корисне для всіх членів суспільства, має реалізовуватись в душі забезпечення свободи і не може сягати далі, ніж передбачає загальне благо. Сучасні відомі нам моделі організації держави і відносин між органами змінилися від часів просвітництва «батьків-засновників» принципу поділу влади, тож є багато причин визнати (це робить, серед інших, Л. Гарлицький)²⁶ «що три групи органів держави, які є наслідком прийняття принципу поділу влади у сфері реалізації своїх функцій, виражають безпосередню волю народу. Держава не є виключно структурою органів влади, але має сприйматися також «як *sui generis* організація суспільства, що функціонує в ній» і у підсумку «органи держави є також органами самого суспільства (народу)»²⁷. Поділ влади в цій ситуації має передбачати недопустимість «нуліфікації» жодного з її демократично легітимізованих сегментів, що мало б бути безпосередньо кваліфіковане як антисуспільна діяльність. Не вважається «нуліфікацією» жодною з гілок влади факт піддання їх механізмів взаємного контролю і стримування у сфері перевірки правильності виконання своїх зобов'язань і компетенції, зокрема у сфері правотворчості, якими диспонує законодавча влада, а також виконавча. Як людина, як писав Дж. С. Мілль, «може виправляти свої помилки за допомогою дискусії та досвіду», так і «обов'язок урядів (...) полягає в тому, щоб поширити найбільш правдиві думки; виробити їх старанно і ніколи не нав'язувати їх іншим, якщо вони не впевнені у їх правоті»²⁸. Тож, доходимо висновку, що в основі принципу поділу влади сьогодні є директива змістовного діалогу між самими органами влади, а також між ними і суспільством.

У сучасній демократії, в умовах зростання складності справ, завдань, компетенцій, домовленостей, переплетіння різноманітних суспільних інтересів у відносинах всередині держави і поза нею, взаємини між суспільством і владою, безперечно, мають опиратись на ідею діалогу, позаяк лише діалог, консультації і схильність до компромісу захищають «від бурхливої реакції стосовно векторів державної політики»²⁹. Діалог, започаткований посланням понтифікату і фундаментальною основою Костелу в часах св. Івана Павла II, ідентифікується в його суспільному вченні як «пошук добра за допомогою мирних засобів; має проводитися з використанням усіх можливих форм переговорів, медіації, арбітражу з прагненням до пошуку всього, що зближить сторони, за винятком того, що ділить або веде до егоїзму, посилення агресії чи збільшення ненависті; кожен діалог має опиратися на повазі до життя людини, бо діалог скерований на суспільну природу людини»³⁰.

У вченні св. Івана Павла II, в Енцикліці *Centesimus annus* (1991), папа сприймає сучасну державу як громаду і суверенний суб'єкт, який вільно приймає свої політичні і економічні рішення. Він зазначає, що аби подбати про те, щоб в умовах такої демократичної і справді вільної держави «кожна влада мала противагу іншої влади та інших повноважень, які втримували б її у відповідних межах». Схвалення цього механізму має бути основою «держави верховенства права», тобто держави, де основою є авторитет права, а не конкретних партій або людей, які керуються власними слабкостями чи нездоровими амбіціями і можуть створити систему тоталітарного правління³¹.

²⁶ Jamroz L. Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 217.

²⁷ Garlicki L. Komentarz do art. 10 Konstytucji. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. T. 5. red. Garlicki L. Warszawa 2007. s. 2-3.

²⁸ Цит за: Jamroz L. Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny. Red. Balicki R., Jabłoński M. Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 215. przyp. 14 oraz s. 218.

²⁹ Jamroz L. Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny. Red. Balicki R., Jabłoński M. Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 215. przyp. 14 oraz s. 216.

³⁰ Witkowski Z. Dialog w Nowej Europie. Dialog w Nowej Europie. Red. Z. Witkowski. Toruń 2005. s. 52.

³¹ Witkowski Z. Państwo w refleksji społecznej św. Jana Pawła II. Ocalić dziedzictwo. Red. nauk. J. Bagrowicz, W. Karaszewski. Wyd. Naukowe UMK. Toruń, 2015. s. 176; Encyklika *Centesimus Annus* (1991), nr 47. Wrocław 2000.

Доктрина «батьків-засновників» поділу влади створена згідно духу нових часів трансформації, оновлення, адаптації до нових умов, а це лише свідчить про її велику життєдайність та незмінну затребуваність, зокрема і сьогодні.

У подальшій частині цього дослідження ми спробуємо навести приклади судових рішень польського Конституційного Суду з питання наявності та розуміння принципу стримування і противага влади, вміщеного *expressis verbis* у ст. 10 польської Конституції від 1997 р.

Представляючи інтерпретаційні напрацювання польського КС на тему поділу влади, варто зробити одне важливе застереження. Конституційний Суд, як і інші органи судової влади, після виборів 2015 р., коли перемогла популістська партія «Право і Справедливість», був введений у процес змін, про які йтиметься нижче, і як наслідок, став повністю політизованим і підпорядкованим законодавчій та виконавчій владі³². Аналіз прецедентної практики за останніх п'ять років не дає права зробити висновок, що відбулась зміна *acquis constitutionnel* щодо принципу поділу влади, офіційно і формально нинішній склад від нього не відступив. Безумовно, не варто сподіватись, щоб орган, підпорядкований політикам, продовжував лінію судової практики, головною ознакою якої було прийняття фундаментального значення поділу та рівноваги влади в правовій державі.

Насамперед варто зазначити, що питання конституційно-правових термінологічних розбіжностей, пов'язаних з визначенням зазначеного принципу як «поділ влади» або «поділ влад» Суд визнав, що відповідним є друге поняття, позаяк більше відповідає ст. 2 ч. 1 тогочасних конституційних норм 1992 р., в якій йшлося про те, що верховна влада (а не влади) належить народові³³.

Поділ влади в судовій практиці КС є «найбільш фундаментальним положенням», про що, на думку КС, свідчить як її місце в систематичі, так і особливий порядок змін положень розділу I основного закону³⁴. Можна стверджувати, що присутність принципу в судовій практиці має матеріальний характер, позаяк виходить за межі організаційних аспектів. КС підкреслює, що метою принципу є «захист прав людини шляхом запобігання зловживанню владою будь-яким її органом»³⁵.

Зарахування поділу влади до основних принципів державного ладу має в судовій практиці такі наслідки. По-перше, решта положень Конституції мають інтерпретуватися у спосіб, «що забезпечує відповідність їх змісту до вищої ролі цього принципу»³⁶. Принципи державного ладу з розділу I Конституції трактуються як певний вид інтерпретаційного дороговказу, який використовується у процесі тлумачення і застосування всіх конституційних норм. Як принципи права (тобто норми загального характеру) підлягають передусім функціональній (цільовій) інтерпретації. По-друге, адресатами норм, що містяться в ст. 10 Конституції, є лише органи публічної влади. Для осіб не виникає жодних безпосередніх суб'єктних прав чи претензій. КС стверджує, що у зв'язку з цим скарги щодо порушення таких принципів не можуть бути самостійною підставою для конституційної скарги³⁷.

Щоби повністю відтворити зміст принципу поділу влади в судовій практиці польського Конституційного Суду, насамперед важливо зобразити способи представлення взаємних відносин між конкретними гілками влади. Основний і загальний зміст принципу поділу влади зводиться до погляду, що «влада законодавча, виконавча і судова мають бути відокремлені, і між ними має бути

³² Варто навести висловлювання суддів Конституційного Трибуналу, що брали участь 9 травня 2017 р. у науковій конференції в Оксфордському університеті, який у відповідь на питання чи представляє КС нинішню владу, відкрито визнав, що представляє ці дві інституції. Запис конференції. URL: <https://www.law.ox.ac.uk/news/2017-05-11-oxford-symposium-polish-constitutional-crisis-sparks-public-debate>.

³³ Wyrok TK z 22.11.1995 r., sygn. akt 19/95. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20082351618>

³⁴ Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>

³⁵ Wyrok TK z 9.11.1993 r., sygn. K 11/93. URL: <https://prawo.money.pl/orzecznictwo/trybunal-konstytucyjny/orzeczenie;z;dnia;1993-11-09,k,11,93,182,orzeczenie.html>

³⁶ Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>

³⁷ Наприклад, рішення Конституційного Трибуналу від 13.12.2005 р., sygn. SK 53/04. Відповідно до напрацьованої лінії судових рішень: «Не можна піддавати сумніву через подання конституційної скарги, норми, із застосуванням якої не можна пов'язати порушення жодного з конституційних прав чи свобод» (рішення КС від 14.07.2004 р., sygn. Ts 21/04). Це стосується також і випадку, в якому норма суперечила б основним принципам державного ладу, таким як принцип демократичної правової держави чи поділу влади.

рівновага та вони мають співпрацювати між собою»³⁸. Ми вже звертали увагу на те, що Конституційний Суд приймав елемент стримування і співпраці влад ще до того, як це було впроваджено у зміст Конституції 1997 р. Однак саме цей підхід, використаний в ст. 10 чинного основного закону, і виражає цей принцип «глибше». «Суттю принципу поділу і рівноваги влади є не лише функціональний поділ влади, а стан стримування і противаг влад, з метою забезпечення поваги до повноважень кожної з них і створення основ для стабільної діяльності механізмів демократичної держави»³⁹. У Конституції від 1997 р. в місці «статичного» («захисного») вираження принципу поділу влади (віднесення органів держави до конкретних гілок влади і декларування їхньої незалежності), використано динамічний підхід до відносин між гілками влади, заснований на збалансуванні (формулі рівноваги). «Врівноваження Równoważenie się», своєю чергою, означає «вплив влад на себе, взаємне доповнення своїх функцій органами і виражене у співпраці гілок влади між собою, як і їх взаємний контроль, а також проявляється у можливостях ведення діалогу між ними»⁴⁰.

У контексті поділу влад КС сформулював концепцію компетенційних презумпцій, відповідно до якої «кожній з трьох гілок влади мають належати матеріальні повноваження, що відповідають своїй суті, і що більше – кожна з трьох гілок влади має зберігати певний мінімум виключних повноважень, що становлять її суть»⁴¹. Це покладає на законодавця обов'язок формування повноважень окремих державних органів у такий спосіб, аби не порушувати «важливого обсягу» цієї влади⁴². Водночас Конституційний Суд неодноразово вказував, що принцип поділу влади не має абсолютного характеру, а має певні обмеження. Можливе «надання законодавцю певного обсягу свободи формування системи повноважень «на околицях» окремих органів влади, там, де характер регульованого питання викликає можливість перетину чи навіть накладення повноважень»⁴³. Варто підкреслити, що цей останній погляд стосується відносин між законодавчою та виконавчою владою. Конституційний Суд звертає увагу, що як для президентської системи (Мала конституція), так і для парламентарної системи (Конституція від 1997 р.) «типовим є накладення повноважень влад або їх перетин (...), що сягає інколи навіть до їх суті»⁴⁴. Прикладом є делеговані права або закон про бюджет. «Бюджет хоч і приймається завжди у формі закону – змістом наближений до встановлення завдань конкретним державним органам (...). Про специфіку бюджету говорить і його характер, як політичного компромісу між владою законодавчою і виконавчою»⁴⁵.

З точки зору міркувань, викладених у цій статті, важливе значення мають ті елементи *acquis constitutionnel* Конституційного Суду, що належать до позиції судової влади, з огляду на інші гілки влади. КС завжди підкреслював, що її поділ означає «сепарацію», «ізоляцію» від решти гілок влади. Незалежність судів і безсторонність суддів сприймалися КС як «обов'язкові елементи принципу поділу влади»⁴⁶. Принцип є «напрочуд делікатним механізмом, дуже легко його знищити, а надзвичайно важко відновити»⁴⁷. «Судова влада може здійснюватися лише судами, тому інші гілки влади не можуть втручатися в її діяльність чи брати участь в ній»⁴⁸. У цьому випадку «не може бути винятків від принципу поділу влади, які можуть мати місце у випадках з іншими гілками влади, де такі відносини допустимі. Жодна влада не може втручатися у справи структур, складу або діяльності судової влади, за виключенням випадків, визначених Конституцією. Варто наголосити, що інтерпретація принципу поділу влади відносно судової влади – це гарантія такої позиції судової

³⁸ Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>

³⁹ Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>

⁴⁰ Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07.

URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>

⁴¹ Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>

⁴² Wyrok TK z 22.11.1995 r., sygn. K 19/95. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20082351618>

⁴³ Wyrok TK z 22.11.1995 r., sygn. K 19/95. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20082351618>

⁴⁴ Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>

⁴⁵ Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>

⁴⁶ Wyrok TK z 14.04.1999 r., sygn. K 8/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP19990140193>

⁴⁷ Wyrok TK z 24.06.1998 r., sygn. K 3/98. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP19980220331>

⁴⁸ Wyrok TK z 19.07.2005 r., sygn. K 28/04. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050950806>

влади, де діє принцип незалежності судів і монополії компетенції судочинства і виконання судової влади, тобто остаточне врегулювання прав та обов'язків фізичної чи юридичної особи. У випадку судової влади «основа повноважень» полягає у здійсненні правосуддя з метою реалізації права кожного на звернення до суду»⁴⁹.

Відокремленість та незалежність судів не означає усунення механізмів необхідної рівноваги між владами. Конституційний Суд підтримав цю позицію після 1997 р., коли в ст. 173 Конституції було запроваджено цю ознаку судочинства⁵⁰. Згідно позиції КС ст. 10 і 173 Конституції є однією конструкцією ладу, в рамках якого гілки влади зобов'язані співпрацювати з метою, проголошеною на початку основного закону, обов'язкового забезпечення надійності і ефективності публічних інституцій⁵¹.

У рамках поділу влади важливим є дотримання принципу свободи законодавця у творенні матеріального змісту права. Конституційний Суд зазначив, що він не має повноважень оцінювати конкретні варіанти рішень, їх обґрунтованість, цілеспрямованість та актуальність⁵². «Якщо контрольована норма була прийнята в рамках конституційно визначених повноважень парламенту, тоді парламент зберігає певну свободу у виборі найбільш відповідних рішень та формуванні їх конкретного змісту»⁵³. Конституційний Суд як орган судової влади не повинен втручатися у права парламенту у сфері законодавчої свободи, за винятком, якщо з'являться «достатньо серйозні та доведені порушення, визначені правом процедурні вимоги, що свідчать про перевищення меж цієї свободи». Суддівські обмеження вимагають, щоб відправною точкою для здійснення контролю за конституційністю права було припущення раціональності законодавця і презумпція відповідності закону Конституції⁵⁴. Його втручання є обґрунтованим, якщо законодавець в жадливий спосіб порушує вимоги раціональності, навіть якщо положення відповідають усім формальним критеріям правильності⁵⁵.

У судовій практиці Конституційного Суду неодноразово з'являлась проблема визначення позиції місцевого самоврядування в рамках конституційної поділу влади. У польській науці переважає думка, що зазначений принцип стосується лише системи вищих органів влади і не стосується безпосередньо системи місцевого самоврядування. КС наголошує, що самоврядування має конституційно гарантовану участь у здійсненні влади, що полягає у виконанні в рамках законів важливої частини публічних завдань, що означає, що в принципі поділу влади його органи репрезентують владу виконавчу⁵⁶.

Спосіб формування відносин в рамках виконавчої влади представлений у важливому рішенні КС від 20 травня 2009 р., в якому вирішено спір щодо повноважень Президента Польщі та Кабінету Міністрів (КМ). Спір стосувався визначення того, хто з двох членів виконавчої влади уповноважений представляти Польщу на засіданнях Європейської Ради (ЄР), з метою представлення позиції держави. КС підтвердив, що Президент як найвищий представник держави має право ухвалити рішення про свою участь у конкретному засіданні ЄР. Однак аналіз норм Конституції, де перелічено повноваження Кабінету Міністрів, схилив КС до висновку, що саме КМ представляє позицію Польщі на засіданнях ЄР, натомість прем'єр-міністр представляє Польщу на форумі міжнародних організацій та у відносинах з іншими державами і представляє узгоджену позицію⁵⁷. КС

⁴⁹ К 28/09; Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/home.xsp>

⁵⁰ Konstytucja RP. Art. 173 „Sądy i trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz”. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>

⁵¹ Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>

⁵² Наприклад: Wyrok TK z 20.12.1999 r., sygn. K 4/99; 21.12.1999 r., sygn. K 22/99; 25.06.2002 r., sygn. K 45/01. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/home.xsp>

⁵³ Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>

⁵⁴ КС обґрунтовує з порівняльно-правового погляду, що це презумпція „загальноприйнята в рішеннях конституційного суду”. Наприклад: Wyrok z 8.11.2000 r., sygn. SK 18/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20001011091>

⁵⁵ Wyrok TK z 22.06.1999 r., sygn. K 5/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19990610678>

⁵⁶ Wyrok TK z 29.11.2005 r., sygn. K 11/01. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050110089>

⁵⁷ Postanowienie TK z 20.05.2009 r., Kpt 2/08. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20090320478>

зазначив про конституційний обов'язок Президента Польщі співпрацювати у сфері зовнішньої політики з Головою Кабінету Міністрів і відповідним міністром з метою забезпечення тотожності дій, що вчиняються від імені держави у відносинах з Європейським Союзом і його інституціями.

Підсумовуючи вищезазначені твердження та рішення КС, з огляду на питання, поставлене на початку, можна з певністю стверджувати, що принцип поділу влади має чи також може мати – через призму поточної політичної ситуації – в Польщі статус тривалого „наріжного каменю” і гарантії діалогу між владами. На жаль, як уже згадувалось, в діяльності правлячої від 2015 р. політичної групи можна спостерігати систематичний відхід від домінуючого в доктрині права і напрацьованого в судовій практиці підходу у сфері найважливіших принципів державного ладу нашої держави після 1989 р., таких як держава права та поділу влади. Демократія зараз сприймається як влада більшості, не обмежена правом. Влада, в типовий для популістів спосіб, посилається на волю народу, виражену на виборах, що має виправдовувати реалізацію всіх політичних намірів. В поглядах, висловлених протягом останніх п'яти років у вітчизняних і зарубіжних правових колах низкою організацій, таких як ЄС, Венеційська Комісія, Європейська Асоціація Суддів, Рада ООН з прав людини чи ОБСЄ, неодноразово зазначалось, що дії, які вчиняються нинішньою владою, порушують фундаментальні елементи принципу правової держави. Маємо справу з протидією демократії верховенству права, послабленням авторитету права, маргіналізацією значення конституції неконституційними змінами конституційного порядку, зниженням стандартів творення права. Одним з напрямків діяльності є також очевидне переосмислення принципу поділу влади, який можна звести до «гіркого» перефразування ст. 10 ч. 2 Конституції Польщі: «законодавчу владу здійснює ПіС, виконавчу владу ПіС, а судову владу ПіС⁵⁸». Особливо остання група дій, спрямована насамперед на незалежність судової влади, що створює серйозний конфлікт між Польщею та ЄС. Внаслідок цього тривають численні провадження перед Європейською Комісією (далі ЄК) і Судом Європейського Союзу (далі Суд ЄС). Проблема також полягає в тому, що відсутність незалежності судів викликає сумніви, чи право ЄС є ефективним. Реалізація права вибору моделі системи правосуддя, яке належить кожній державі-члену ЄС, має відбуватися з повагою до принципу верховенства права і гарантувати незалежність судів та безсторонність суддів, і поділ влади.

Порушення принципу поділу і врівноваження влади видно насамперед у діях, спрямованих на підпорядкування судової влади виконавчій владі⁵⁹. Законодавчі положення, які набрали чинності за останні п'ять років, стосуються всієї судової системи держави: зазнали реформації Верховний Суд і загальні суди, Конституційний Суд, Національну Раду Судочинства та прокуратуру. Метою цих перетворень, всупереч поширеним в засобах масової інформації повідомленням, насправді не є бажання покращити роботу судів. Ланцюг законодавчих і фактичних змін, які здійснюються у сфері судової влади, є доказом того, що маємо справу зі систематичним знищенням принципу поділу влади. Першим його етапом була згадувана кадрова зміна у КС, а також призупинення публікації на термін близько 2 років, 3 рішень, негативних для влади⁶⁰. В контексті змін у КС і в Національній Раді Судочинства, органу, що готує майбутніх суддів загальних судів, в юридичній літературі використовується поняття «hollowing out», себто «вилучення» компетенції. Авторитарним системам властиве утримування державних інституцій лише як оболонки, нездатних здійснювати свої функції⁶¹. Зміни, що стосуються Національної Ради Судочинства, повністю змінили її систему, перетворюючи в орган, який заперечує незалежність судів і безсторонність суддів. Багато

⁵⁸ Matczak M. Poland's Constitutional Crisis: Facts and Interpretation, Policy brief of FLJS. 6 July 2018. s. 4. URL: http://monitorkonstytucyjny.eu/wp-content/uploads/2018/07/Matczak_Polands-Constitutional-Crisis-Facts-and-interpretations_0.pdf.

⁵⁹ Зазначені дії були описані в вітчизняній та зарубіжній літературі. Див. наприклад: Bień-Kacała A. Poland within the EU – Dealing with the Populist Agenda. *Osteuropa Recht.* 4/2017. s. 439-442.

⁶⁰ Це рішення: К 47/15 від 16.03.2016р.; К 39/16 від 11.08.2016р.; а також, К 39/16 від 7.11.2016 р. URL: <https://www.saos.org.pl/search>

⁶¹ Matczak M. Poland's Constitutional Crisis: Facts and Interpretation, Policy brief of FLJS. 6 July 2018. URL: http://monitorkonstytucyjny.eu/wp-content/uploads/2018/07/Matczak_Polands-Constitutional-Crisis-Facts-and-interpretations_0.pdf.

авторитетів у сфері права, зокрема колишній І Голова ВС А. Стжембош і колишній Голова КС та колишній Уповноважений з прав людини А. Цоль відкрито стверджують, що нинішня Національна Рада Судочинства, обрана Сеймом (а не, як було до сих пір, самими суддями⁶²), не має повноважень, наданих Раді Конституцією Польщі, а тому її ухвали не мають юридичної сили⁶³. Асоціація польських суддів «Justitia» визначає Національну Раду Судочинства як «орган, що вдає Національну Раду Судочинства»⁶⁴. Останньою подією, пов'язаною з цим органом, є ухвала трьох палат Верховного Суду від 23 січня 2020 р., винесена у зв'язку з рішенням Суду ЄС⁶⁵, де зазначається, що судді, призначені за участі нової Національної Ради Судочинства, не мають права виносити рішення, і можливим є визнання недійсними винесених рішень після 23 січня 2020 р. Реакція Міністерства юстиції, а саме офіційне визнання ухвали недійсною, є яскравим виявом неповаги до принципу поділу влади і незалежності судової влади, а також рішень Суду ЄС.

Незважаючи на спроби влади, починаючи від 2017 р., підпорядкувати собі Верховний Суд, цей орган й надалі зберігає незалежність. Законом від 8 грудня 2017 р.⁶⁶ знижено пенсійний вік суддів, що мало забезпечити передчасне скорочення каденції І Голови Верховного Суду, не визнаючи при цьому критеріїв, якими мав керуватися Президент, приймаючи рішення про можливе продовження строку повноважень суддів. Реакцією на вищезазначені зміни стало звернення Європейської Комісії в липні 2018 р. зі скаргою до Суду ЄС⁶⁷ у зв'язку з порушенням незалежності судочинства, зокрема непорушності суддів, а також можливе порушення Польщею зобов'язань, передбачених ст. 19 ч. 1 Договору про Європейський Союз, у зв'язку зі ст. 47 Хартії основоположних прав і свобод Європейського Союзу⁶⁸.

Жахливим проявом запровадження політичного контролю над суддями є нова система дисциплінарних заходів. У склад створеної у 2017 р. Дисциплінарної Палати ВС⁶⁹ входять виключно судді, обрані новою заполітизованою Національною Радою Судочинства. Польське законодавство дає змогу охоплювати суддів загальних судів дисциплінарними діями і процедурами та накладати на них дисциплінарні покарання, з огляду на зміст виданих ними рішень. На думку ЄК, яка в жовтні 2019 р. прийняла рішення подати скаргу до Суду ЄС, це негативно впливає на безсторонність суддів у Польщі і не забезпечує необхідних гарантій захисту суддів від політичного контролю⁷⁰.

Відповідно до започаткованого після зміни ладу і винесених на основі чинної Конституції судових рішень у сфері „поділу” влади, воно полягає у тому, що кожна з гілок влади має відповідний обсяг повноважень, що відповідають її суті, а також кожна з них має зберігати певний мінімум виключної компетенції, що передбачає збереження її призначення⁷¹. Специфікою судової влади є те,

⁶² Ustawa zmieniająca ustawę z 12 maja 2011 o Krajowej Radzie Sądownictwa, Dz. U. 2018 poz. 3. (Art. 9a). URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>

⁶³ Prof. Strzembosz i Prof. Zoll: nowa Krajowa Rada Sądownictwa nie ma nic wspólnego z organem określonym w Konstytucji, a jej uchwały będą nieważne. URL: <http://konstytucyjny.pl/1600-2/>

⁶⁴ Justitia: Z żalem obserwujemy obrady organu podającego się za KRS. URL: <http://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1175570,iustitia-o-obradach-krs.html>

⁶⁵ Постанова Верховного Суду мала на меті усунути юрисдикційні розбіжності, які виникли у зв'язку із рішенням Суду Європейського Союзу від 19.11.2019 р. в наступних справах: C-585/18, C-624/18 і C-625/18.

⁶⁶ Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym. Dz.U. 2018 r., poz. 5. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000005>

⁶⁷ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 2019 r. C-619/18. Obniżenie wieku przejścia w stan spoczynku urzędujących sędziów Sądu Najwyższego a zasady nieusuwalności i niezawisłości sędziów. URL: <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/c-619-18-obnizenie-wieku-przejscia-w-stan-spoczynku-522777286>

⁶⁸ Остаточно польська влада виконала рішення Суду ЄС від 19.10.2018 р. про негайне призупинення проблемних норм і прийняли наступний закон про Верховний Суд, частково змінюючи наслідки реформи.

⁶⁹ Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym. Dz.U. 2018 r., poz. 5. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000005>

⁷⁰ Rule of Law: European Commission refers Poland to the Court of Justice to protect judges from political control. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6033

⁷¹ Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>

що лише щодо неї «поділ» означає також «сепарація», позаяк суттю системи правосуддя є те, щоб воно здійснювалося лише судами, а решта гілок влади не могли втручатися в їх діяльність⁷².

Інтерпретація принципу поділу влади, здійснена правлячими колами, радикально відрізняється від наведених вище тверджень. Принцип представляється в популістській риторичній протиставленні Парламенту, тобто інституції, що представляє волю народу, судам як органам недемократичним і неконтрольованим ніким⁷³. Іронією є той факт, що вищезазначена ситуація має своєю основою принцип демократичної правової держави, щодо якої знаходиться в опозиції. В рамках поділу влади судам належить роль «охоронця правової держави». Вона не може здійснюватися без забезпечення незалежності судів і безсторонності суддів. На жаль, складається враження, що вся сукупність дій, які мають слугувати «інтерпретації принципу поділу влади у спосіб, що враховує провідну роль Парламенту», по суті веде до повного стирання цього принципу і повернення до властивого попередньому державному ладу принципу єдності (однорідності) державної влади.

Переклад з польської мови: Христина Потапенко

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Banaszak B. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Wyd. C.H. Beck. Warszawa 2000.
2. Banaszak B. Porównawcze prawo konstytucyjne państwa demokratycznych. Kraków 2004.
3. Bień-Kacała A. Poland within the EU – Dealing with the Populist Agenda. Osteuropa Recht. 4/2017.
4. Encyklika Centesimus Annus (1991), nr 47. Wrocław 2000.
5. Garlicki L. Komentarz do art. 10 Konstytucji. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, t. 5. red. L. Garlicki, Warszawa 2007.
6. Iustitia: Z żalem obserwujemy obrady organu podającego się za KRS. URL: <http://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1175570,iustitia-o-obradach-krs.html>
7. Jamroz L. Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018.
8. Łętowska E., Łętowski J. Co wynika dla sądów z konstytucyjnej zasady podziału władz. Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania. Księga pamiątkowa ku czci prof. Janiny Zakrzewskiej. Wyd. Trybunału Konstytucyjnego. Warszawa 1996.
9. Locke J. Dwa traktaty o rządzie z 1690 r. w tłumaczeniu Z. Raua. Warszawa 1992.
10. Małajny R. M. „Studia Nauk Politycznych” 1989/3.
11. Matczak M. Poland’s Constitutional Crisis: Facts and Interpretation, Policy brief of FLJS. 6 July 2018. URL: http://monitorkonstytucyjny.eu/wp-content/uploads/2018/07/Matczak_Polands-Constitutional-Crisis-Facts-and-interpretations_0.pdf.
12. Opaliński B. Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów. Na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Lex a Wolters Kluwer business. Warszawa 2012.
13. Piotrowski R. Zasada podziału władz w Konstytucji RP. Przegląd Sejmowy. 2007/4.
14. Prof. Strzembosz i Prof. Zoll: nowa Krajowa Rada Sądownictwa nie ma nic wspólnego z organem określonym w Konstytucji, a jej uchwały będą nieważne. URL: <http://konstytucyjny.pl/1600-2/>
15. Pułło A. Podział władzy we współczesnej dyskusji konstytucyjnej w Polsce. Zagadnienia współczesnego prawa konstytucyjnego, red. Pułło A. Gdańsk 1993.
16. Pułło A. Ustroje państw współczesnych. Warszawa 2006.
17. Rule of Law: European Commission refers Poland to the Court of Justice to protect judges from political control. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6033
18. Safjan M. Wyzwania dla państwa prawa. Oficyna a Wolters Kluwer business. Warszawa 2007.

⁷² Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>

⁷³ Raport Zespołu Ekspertów do spraw Problematyki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 lipca 2016 r. s.25. URL: [http://www.sejm.gov.pl/media8.nsf/files/ASEA-ADRKBW/\\$File/Raport%20Zespo%C5%82u%20Ekspert%C3%B3w%20do%20spraw%20Problematyki%20Trybuna%C5%82u%20Konstytucyjnego.pdf](http://www.sejm.gov.pl/media8.nsf/files/ASEA-ADRKBW/$File/Raport%20Zespo%C5%82u%20Ekspert%C3%B3w%20do%20spraw%20Problematyki%20Trybuna%C5%82u%20Konstytucyjnego.pdf)

19. Winczorek P. Dobre państwo: kryteria i wskaźniki (spojrzenie prawnika). Winczorek P. Polska pod rządami Konstytucji z 1997 r. Warszawa 2006.
20. Winczorek P. Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Wyd. II – rozszerzone. Liber. Warszawa 2008.
21. Wiszowaty M. Hasło „podział władzy”. Leksykon prawa konstytucyjnego. 100 podstawowych pojęć. red. Szmyt A., Wyd. Beck C.H. Warszawa 2010.
22. Witkowski Z. Witkowski Z. red. Prawo konstytucyjne. Wyd. TNOiK. Toruń 2011.
23. Witkowski Z. Dialog w Nowej Europie. Dialog w Nowej Europie. Red. Z. Witkowski. Toruń 2005.
24. Witkowski Z. Dyrektywa „współdziałania władz” jako element organizujący życie wspólnoty państwowej w świetle Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. Instytucje prawa konstytucyjnego w dobie integracji europejskiej. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Marii Kruk-Jarosz pod red. Wawrzyniaka J. i Laskowskiej M. Wyd. Sejmowe. Warszawa 2009.
25. Witkowski Z. Państwo w refleksji społecznej św. Jana Pawła II. Ocalić dziedzictwo. Red. nauk. J. Bagrowicz, W. Karaszewski. Wyd. Naukowe UMK. Toruń. 2015.

Перелік юридичних документів:

1. Konstytucja RP. Art. 173 „Sądy i trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz”. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
2. Postanowienie TK z 20.05.2009 r., Kpt 2/08. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20090320478>
3. Raport Zespołu Ekspertów do spraw Problematyki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 lipca 2016 r. s. 25. URL: [http://www.sejm.gov.pl/media8.nsf/files/ASEA-ADRKBW/\\$File/Raport%20Zespo%C5%82u%20Ekspert%C3%B3w%20do%20spraw%20Problematyki%20Trybuna%C5%82u%20Konstytucyjnego.pdf](http://www.sejm.gov.pl/media8.nsf/files/ASEA-ADRKBW/$File/Raport%20Zespo%C5%82u%20Ekspert%C3%B3w%20do%20spraw%20Problematyki%20Trybuna%C5%82u%20Konstytucyjnego.pdf)
4. Ustawa zmieniającej ustawę z 12 maja 2011 o Krajowej Radzie Sądownictwa, Dz. U. 2018 poz. 3. (Art. 9a). URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20111260714>
5. Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym. Dz.U. 2018 r., poz. 5. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000005>
6. Wyrok TK z 9.11.1993 r., sygn. K 11/93. URL: <https://prawo.money.pl/orzecznictwo/trybunal-konstytucyjny/orzeczenie;z;dnia;1993-11-09,k,11,93,182,orzeczenie.html>
7. Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>
8. Wyrok TK z 22.11.1995 r., sygn. akt 19/95. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20082351618>
9. Wyrok TK z 24.06.1998 r., sygn. K 3/98. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP19980220331>
10. Wyrok TK z 14.04.1999 r., sygn. K 8/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP19990140193>
11. Wyrok TK z 22.06.1999 r., sygn. K 5/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19990610678>
12. Wyrok TK z 8.11.2000 r., sygn. SK 18/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20001011091>
13. Wyrok TK K.18/04 z 11.05.2005 r. OTK-A 2005, Nr 5, poz. 49. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050860744>
14. Wyrok TK z 19.07.2005 r., sygn. K 28/04. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050950806>
15. Wyrok TK z 29.11.2005 r., sygn. K 11/01. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU2005011089>
16. Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>
17. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 2019 r. C-619/18. Obniżenie wieku przejścia w stan spoczynku urzędujących sędziów Sądu Najwyższego a zasady nieusuwalności i niezawisłości sędziów. URL: <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/c-619-18-obnizenie-wieku-przejscia-w-stan-spoczynku-522777286>

References

Bibliography:

1. Banaszak B. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Wyd. C.H. Beck. Warszawa 2000.
2. Banaszak B. Porównawcze prawo konstytucyjne państw demokratycznych. Kraków 2004.
3. Bień-Kacała A. Poland within the EU – Dealing with the Populist Agenda. Osteuropa Recht. 4/2017.
4. Encyklika Centesimus Annus (1991), nr 47. Wrocław 2000.
5. Garlicki L. Komentarz do art. 10 Konstytucji. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, t. 5. red. L. Garlicki, Warszawa 2007.
6. Iustitia: Z żalem obserwujemy obrady organu podającego się za KRS. URL: <http://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1175570,iustitia-o-obradach-krs.html>

7. Jamroz L. Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018.
8. Łętowska E., Łętowski J. Co wynika dla sądów z konstytucyjnej zasady podziału władz. Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania. Księga pamiątkowa ku czci prof. Janiny Zakrzewskiej. Wyd. Trybunału Konstytucyjnego. Warszawa 1996.
9. Locke J. Dwa traktaty o rządzie z 1690 r. w tłumaczeniu Z. Raua. Warszawa 1992.
10. Małajny R. M. „Studia Nauk Politycznych” 1989/3.
11. Matczak M. Poland’s Constitutional Crisis: Facts and Interpretation, Policy brief of FLJS. 6 July 2018. URL: http://monitorkonstytucyjny.eu/wp-content/uploads/2018/07/Matczak_Polands-Constitutional-Crisis-Facts-and-interpretations_0.pdf.
12. Opaliński B. Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów. Na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Lex a Wolters Kluwer business. Warszawa 2012.
13. Piotrowski R. Zasada podziału władz w Konstytucji RP. Przegląd Sejmowy. 2007/4.
14. Prof. Strzembosz i Prof. Zoll: nowa Krajowa Rada Sądownictwa nie ma nic wspólnego z organem określonym w Konstytucji, a jej uchwały będą nieważne. URL: <http://konstytucyjny.pl/1600-2/>
15. Pułło A. Podział władzy we współczesnej dyskusji konstytucyjnej w Polsce. Zagadnienia współczesnego prawa konstytucyjnego, red. Pułło A. Gdańsk 1993.
16. Pułło A. Ustroje państw współczesnych. Warszawa 2006.
17. Rule of Law: European Commission refers Poland to the Court of Justice to protect judges from political control. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6033
18. Safjan M. Wyzwania dla państwa prawa. Oficyna a Wolters Kluwer business. Warszawa 2007.
19. Winczorek P. Dobre państwo: kryteria i wskaźniki (spojrzenie prawnika). Winczorek P. Polska pod rządami Konstytucji z 1997 r. Warszawa 2006.
20. Winczorek P. Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Wyd. II – rozszerzone. Liber. Warszawa 2008.
21. Wiszowaty M. Hasło „podział władzy”. Leksykon prawa konstytucyjnego. 100 podstawowych pojęć. red. Szmyt A., Wyd. Beck C.H. Warszawa 2010.
22. Witkowski Z. Witkowski Z. red. Prawo konstytucyjne. Wyd. TNOiK. Toruń 2011.
23. Witkowski Z. Dialog w Nowej Europie. Dialog w Nowej Europie. Red. Z. Witkowski. Toruń 2005.
24. Witkowski Z. Dyrektywa „współdziałania władz” jako element organizujący życie wspólnoty państwowej w świetle Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. Instytucje prawa konstytucyjnego w dobie integracji europejskiej. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Marii Kruk-Jarosz pod red. Wawrzyniaka J. i Laskowskiej M. Wyd. Sejmowe. Warszawa 2009.
25. Witkowski Z. Państwo w refleksji społecznej św. Jana Pawła II. Ocalić dziedzictwo. Red. nauk. J. Bagrowicz, W. Karaszewski. Wyd. Naukowe UMK. Toruń. 2015.

List of legal documents:

1. Konstytucja RP. Art. 173 „Sądy i trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz”. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
2. Postanowienie TK z 20.05.2009 r., Kpt 2/08. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20090320478>
3. Raport Zespołu Ekspertów do spraw Problematyki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 lipca 2016 r. s. 25. URL: [http://www.sejm.gov.pl/media8.nsf/files/ASEA-ADRKBW/\\$File/Raport%20Zespo%C5%82u%20Ekspert%C3%B3w%20do%20spraw%20Problematyki%20Trybuna%C5%82u%20Konstytucyjnego.pdf](http://www.sejm.gov.pl/media8.nsf/files/ASEA-ADRKBW/$File/Raport%20Zespo%C5%82u%20Ekspert%C3%B3w%20do%20spraw%20Problematyki%20Trybuna%C5%82u%20Konstytucyjnego.pdf)
4. Ustawa zmieniająca ustawę z 12 maja 2011 o Krajowej Radzie Sądownictwa, Dz. U. 2018 poz. 3. (Art. 9a). URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20111260714>
5. Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym. Dz.U. 2018 r., poz. 5. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000005>
6. Wyrok TK z 9.11.1993 r., sygn. K 11/93. URL: <https://prawo.money.pl/orzecznictwo/trybunal-konstytucyjny/orzeczenie;z;dnia;1993-11-09,k,11,93,182,orzeczenie.html>
7. Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>
8. Wyrok TK z 22.11.1995 r., sygn. akt 19/95. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20082351>
9. Wyrok TK z 24.06.1998 r., sygn. K 3/98. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP19980220>
10. Wyrok TK z 14.04.1999 r., sygn. K 8/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP19990140>
11. Wyrok TK z 22.06.1999 r., sygn. K 5/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19990610>
12. Wyrok TK z 8.11.2000 r., sygn. SK 18/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20001011>

13. Wyrok TK K.18/04 z 11.05.2005 r. OTK-A 2005, Nr 5, poz. 49. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050860744>
14. Wyrok TK z 19.07.2005 r., sygn. K 28/04. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050950806>
15. Wyrok TK z 29.11.2005 r., sygn. K 11/01. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050110089>
16. Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>
17. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 2019 r. C-619/18. Obniżenie wieku przejścia w stan spoczynku urzędujących sędziów Sądu Najwyższego a zasady nieusuwalności i niezawisłości sędziów. URL: <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/c-619-18-obnizenie-wieku-przejscia-w-stan-spozynku-522777286>